

(Ф 03.02-91)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра економіки повітряного транспорту

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор

[Signature]
« 14 » 12 2021 р.

Система менеджменту якості

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків»

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність: 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма: «Економіка підприємства»

Курс – 4 Семестр – 8

Аудиторні заняття – 72 Екзамен – 7 семестр
Самостійна робота – 48
Усього (годин/кредитів ECTS) – 120/4

- Індекс НБ-6-051/16-2.1.31

СМЯ НАУ НП 11.01.01-01-2021

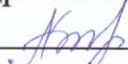
Система менеджменту якості.
Навчальна програма
навчальної дисципліни
«Обґрунтування господарських рішень і
оцінювання ризиків»

Шифр
документа

СМЯ НАУ
НП 11.01.01 – 01-2021

стор. 2 з 12

Навчальну програму дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» розроблено на основі освітньої програми та навчального плану № НБ-6-051/16 підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка підприємства» та відповідних нормативних документів (наказ ректора №623/од від 19.12.2018 р.).

Навчальну програму розробила:
старший викладач кафедри економіки
повітряного транспорту / *Альона КОВАЛЬЧУК* /

Навчальну програму обговорено та схвалено на засіданні випускової кафедри спеціальності 051 «Економіка» (освітньо-професійної програми «Економіка підприємства») - кафедри економіки повітряного транспорту, протокол № 30 від «11» 10 2021 р.

Завідувач кафедри / *Олена АРЕФ'ЄВА* /

Навчальну програму обговорено та схвалено на засіданні науково-методично-редакційної ради факультету економіки та бізнес-адміністрування, протокол № 4 від «15» 11 2021 р.

Голова НМРР / *Анатолій ТОФАНЧУК* /

УЗГОДЖЕНО

Декан ФЕБА

 / *Сергій СМЕРІЧЕВСЬКИЙ* /
« » 2021 р.

Рівень документа – 3б

Плановий термін між ревізіями – 1 рік

Контрольний примірник

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» розроблена на основі «Методичних вказівок до розроблення та оформлення навчальної та робочої навчальної програм дисциплін», введених в дію розпорядженням від 16.06.2015 р. №37/роз.

Дана навчальна дисципліна відноситься до циклу дисциплін професійної підготовки здобувачів вищої освіти та є теоретичною та практичною основою сукупності знань та вмінь, що формують профіль фахівця в галузі економіки.

Метою викладання дисципліни є формування у майбутніх фахівців системного мислення щодо методології економічного обґрунтування господарського рішення стосовно визначення доцільності розроблення та впровадження у виробничу діяльність підприємства результатів певного техніко-організаційного заходу або інвестиційного проекту із різним ступенем невизначеності та ризику

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- визначення чинників (економічних законів, наукових підходів тощо), що впливають на ефективність господарського рішення як основної умови досягнення його високої якості та ефективності;
- засвоєння знань щодо технології розроблення, прийняття, реалізації й мотивації високоякісного господарського рішення;
- формування знань щодо методів аналізу, прогнозування, оптимізації та економічного обґрунтування господарського рішення в рамках системи економіки і організації виробництва;
- засвоєння знань щодо методів аналізу ризиків господарських рішень та управління ними;
- набуття вміння застосовувати методичні питання розроблення господарського рішення за допомогою перегляду конкретних ситуацій і вирішення практичних завдань із використанням та без використання комп'ютерної техніки;
- набуття практичних вмінь самостійно здійснювати аналіз, ідентифікацію й оцінку ризику, використовуючи комп'ютерну техніку та програмно-математичні комплекси.

У результаті вивчення даної навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

- методи забезпечення високої якості прийнятого господарського рішення в умовах невизначеності зовнішнього й внутрішнього середовища, з урахуванням чинників обмеженості ресурсів, невизначеності ситуації й ризику інвестицій;
- чинники (економічні закони, наукові підходи тощо), що впливають на ефективність господарського рішення як основної умови досягнення його високої якості та ефективності;

- технологію розроблення, прийняття, реалізації й мотивації високоякісного господарського рішення;
- методи аналізу, прогнозування, оптимізації та економічного обґрунтування господарського рішення в рамках системи економіки і організації виробництва;
- методи аналізу ризиків та управління ними.

Вміти:

- самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення;
- пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати;
- аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних відносин та ризиків;
- застосовувати набуті знання з оцінювання ризиків для управління процесами діяльності підприємства;
- самостійно здійснювати аналіз, ідентифікацію й оцінювання ризику, використовуючи комп'ютерну техніку та програмно-математичні комплекси;
- самостійно оцінювати ризик господарських рішень та розробляти обґрунтовані рекомендації щодо зменшення його впливу на результати діяльності підприємства;
- обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

Навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом і складається з двох навчальних модулів, які є логічно завершеними, відносно самостійними, цілісними частинами навчальної дисципліни, засвоєння яких передбачає проведення модульної контрольної роботи та аналіз результатів її виконання.

Навчальна дисципліна «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» базується на знаннях таких дисциплін, як: «Економічна теорія», «Мікроекономіка», «Менеджмент», «Економіка підприємства», «Потенціал і розвиток підприємства», «Організація виробництва», «Стратегія підприємства» тощо та є базою для вивчення таких дисциплін, як: «Економічна діагностика», «Корпоративне управління», «Антикризове управління», «Проектний консалтинг» та інших.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Модуль № 1 «Теоретичні та методологічні засади прийняття господарських рішень»

Тема 2.1.1. Сутнісна характеристика господарських рішень

Господарське рішення: його сутність, якість та ефективність. Місце навчальної дисципліни "Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків" у підготовці фахівців, її цілі та структура. Господарське рішення, його ознаки та сутність. Класифікація господарських рішень. Способи формалізації та реалізації господарських рішень. Поняття якості, ефективності та результативності господарського рішення. Види ефективності господарських рішень. Принципи оцінювання ефективності господарських рішень.

Умови забезпечення високої якості та ефективності господарських рішень. Параметри й умови забезпечення високої якості та ефективності господарських рішень. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення. Забезпечення порівнянності альтернативних варіантів господарських рішень.

Тема 2.1.2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності

Елементи процесу розроблення, прийняття і виконання господарських рішень. Етапи та організація процесу розроблення, прийняття і виконання господарських рішень. Стилі та шляхи прийняття рішень. Основні моделі та засоби прийняття рішень. Корисні структурні схеми для прийняття рішень. Методи, що використовуються для формалізації моделей прийняття господарських рішень.

Тема 2.1.3. Методичні основи підготовки господарських рішень

Умови прийняття господарських рішень. Характер та умови прийняття господарських рішень. Класична, поведінкова та ірраціональна моделі прийняття рішень. Основні чинники, що впливають на прийняття рішення. Умови прийняття господарських рішень залежно від ступеня визначеності інформації. Ранжирування умов прийняття рішень. Контроль за процесом виконання господарських рішень. Характеристика видів контролю.

Закони й закономірності, що впливають на прийняття господарських рішень. Класифікація законів й закономірностей, що впливають на прийняття рішень. Загальні закони управління людиною. Закон інерційності людських систем. Закони зв'язку з зовнішнім середовищем. Соціально-психологічні та біопсихічні закони.

Формальні методи розроблення господарських рішень. Методи розроблення господарських рішень. Аналітичні, статистичні та математичні методи.

Експертні методи розроблення господарських рішень. Експертні методи господарських рішень. та межі їх застосування. Види експертних оцінок. Сутність евристичного програмування та його різновиди. Евристичні методи групової та індивідуальної роботи. Ділові й організаційно-діяльнісні ігри. Метод сценаріїв. Сутність і види методу «дерево цілей».

Тема 2.1.4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їхньої ефективності.

Підходи до обґрунтування господарських рішень. Зміст обґрунтування господарських рішень. Методичні основи обґрунтування господарських рішень. Підходи до обґрунтування й вибору господарських рішень. Комплексний підхід до обґрунтування господарських рішень.

Методичні підходи до економічного обґрунтування господарських рішень. Основні методичні питання з економічного обґрунтування господарських рішень. Визначення області виникнення економічного ефекту господарського рішення в залежності від його цільового призначення. Підходи до раціонального розподілу економічного ефекту та витрат між виробником та споживачем товару, що є результатом господарського рішення.

Методики економічного обґрунтування інвестицій у господарські рішення, що реалізуються у короткостроковому періоді. Методика оцінювання абсолютної економічної ефективності інвестицій у господарське рішення та умови її застосування. Методика оцінювання порівнянної економічної ефективності інвестицій у господарське рішення та умови її застосування.

Економічне обґрунтування інвестицій у господарські рішення, що реалізуються у довгостроковому періоді. Особливості оцінювання економічної та фінансової ефективності інвестицій в унікальне (складне) господарське рішення (інвестиційний проект). Основні показники методики оцінювання ефективності господарських рішень, що реалізуються у довгостроковому періоді (інвестиційних проектів).

Тема 2.1.5. Прогнозування та аналіз господарських рішень

Методи прогнозування господарських рішень. Прогнозування господарських рішень. Основні завдання прогнозування. Головні принципи прогнозування господарських рішень.

Методи аналізу господарських рішень. Сутність та принципи аналізу господарських рішень. Методи аналізу господарських рішень та їхній інструментарій. Сфери застосування методів та інструментів прийняття господарських рішень.

Основи функціонально-вартісного аналізу. Сутність методу і його місце в обґрунтуванні господарських рішень. Основні терміни й визначення. Обґрунтування системи параметрів. Обґрунтування господарських рішень з використанням функціонально-вартісного аналізу. Практичні рекомендації щодо застосування функціонально-вартісного аналізу для обґрунтування господарських рішень.

Тема 2.1.6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності

Поняття невизначеності. Чинники невизначеності та урахування їх при прийнятті господарських рішень. Класифікація невизначеності.

Критерії (правила) обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та їхня характеристика. Матриця прибутків та матриця витрат, особливості їхньої побудови.

2.2. Модуль № 2 «Прийняття господарських рішень в умовах ризику»

Тема 2.2.7 Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень.

Ризик у діяльності суб'єкта господарювання. Сутнісна характеристика ризику. Ризик як економічна категорія. Ризик і невизначеність. Основні риси підприємницького ризику. Чинники впливу на ступінь ризику. Функції ризику підприємницькій діяльності.

Класифікація підприємницьких ризиків. Характеристика підприємницьких ризиків за сферою їхнього походження та ступенем впливу на результати діяльності підприємств.

Тема 2.2.8. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику.

Обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Характеристика критеріїв прийняття рішень за умов ризику.

Принципи прийняття управлінських рішень за умов економічного ризику. Порівняльна оцінка варіантів управлінських рішень з урахуванням ризику. Методи побудови дерева рішень.

Тема 2.2.9. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях.

Особливості прийняття рішень у конфліктних ситуаціях. Сутність теорії ігор. Система понять теорії ігор. Чиста та змішана стратегії.

Тема 2.2.10. Обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень за умов ризику.

Інвестиційні рішення та критерій ефективності їх прийняття. Критерії обґрунтування рішень під час прийняття (вибору) інвестиційного проекту.

Врахування ризику при обґрунтуванні ставки дисконтування. Коефіцієнт систематичного ризику. Опціональний критерій прийняття рішень. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії.

Сутність фінансових рішень. Портфелі Г. Марковіца і Р. Гобіна. Теорія оптимального портфеля. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.

Тема 2.2.11. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків.

Якісний аналіз підприємницьких ризиків. Характеристика основних зон ризику. Причини виникнення основних видів господарських ризиків.

Сутність політичних ризиків та їхній вплив на поведінку суб'єктів господарювання. Оцінювання ступеня політичного ризику за методикою Всесвітнього Банку.

Соціальні ризики як наслідок соціального напруження, їх передбачення та вплив на діяльність підприємств.

Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків. Ризики, що виникають у результаті невирішеності проблем щодо забезпечення прав власності, та причини їх виникнення. Сутність податкових ризиків та їх урахування в підприємницькій діяльності.

Виробничі ризики. Джерела ризиків НДДКР, безпосередньо виробничих і постачальницьких ризиків. Причини та різновиди транспортних ризиків.

Комерційні ризики. Джерела виникнення безпосередньо реалізаційних ризиків; ризиків взаємодії з контрагентами та партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг); ризиків непередбаченої конкуренції.

Фінансові ризики. Причини виникнення ризиків, пов'язаних з укладенням капіталу (інвестиційні ризики); ризиків незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням; ризиків, пов'язаних з купівельною спроможністю грошей; ризиків непередбачення витрат і перевищення кошторису витрат на виробництво.

Тема 2.2.12. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків.

Кількісний аналіз підприємницьких ризиків. Імовірні втрати у процесі здійснення підприємницької діяльності. Ступінь ризику. Система показників абсолютного та відносного вимірювання ризику. Крива ризику та процес її побудови.

Методи кількісного оцінювання ризиків. Переваги й недоліки основних методів кількісного оцінювання підприємницьких ризиків. Методи оцінювання ризикованості інвестиційних проектів. Переваги й недоліки методів кількісного оцінювання ризику інвестиційних проектів. Аналіз

	Система менеджменту якості. Навчальна програма навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків»	Шифр документа	СМЯ НАУ НП 11.01.01 – 01-2021
		стор. 9 з 12	

варіабельності прибутку.

Тема 2.2.13. Основи ризик-менеджменту.

Необхідність управління ризиками господарської діяльності. Сутність ризик-менеджменту. Структурна схема ризик-менеджменту. Функції керованої та керуючої підсистем управління ризиками. Відділ з управління підприємницькими ризиками. Процес управління ризиками господарської діяльності на підприємстві та характеристика його етапів.

Тема 2.2.14. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику.

Уникнення та компенсація ризику. Збереження та передавання ризику. Хеджування та страхування ризиків. Методи зниження ступеня ризику. Характеристика диверсифікації діяльності підприємства. Модуль «імовірність виникнення втрат / рівень збитків» для пошуку рішення щодо оптимізації ступеня ризику.

Методи урахування ризику економічної діяльності в окремій країні. Методика агентства "Юніверс". Методика фірми BERI.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

3.1. Основні рекомендовані джерела

3.1.1. Балджи М.Д., Карпов В.А., Ковальов А.І., Костусев О.О., Котова І.М., Сментина Н.В. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – 670 с.

3.1.2. Донець Л. І., Шепеленко О. В., Баранцева С. М., Сергеева О. В. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навчальний посібник/ МОН України. – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.

3.1.3. Клименко С.М., Дуброва О.С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навч.-метод посіб. для самост. вивч. дисц. / С.М. Клименко, Дуброва О.С. – К.: КНЕУ, 2006. – 188 с.

3.1.4. Лук'янова В. В., Головач Т. В. Економічний ризик: навчальний посібник. – Київ: Академвидав, 2007. – 464 с.

3.1.5. Полінкевич О. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб / О. М. Полінкевич, І. Г. Волинець. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 336 с.

3.2. Додаткові рекомендовані джерела

3.2.1. Ареф'єва О.В., Вовк О.М. Стійкий розвиток підприємств у

	Система менеджменту якості. Навчальна програма навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків»	Шифр документа	СМЯ НАУ НП 11.01.01 – 01-2021
		стор. 10 з 12	

міжнародному економічному просторі: монографія. К.: НАУ, 2018. 260 с.

3.2.2. Ареф'єва ОВ. Антикризове управління підприємством: Монографія. - Львів: Укр. академ. друкарства, 2011. – 252 с.

3.2.3. Ареф'єва О. В., Вовк О. М. Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення: монографія. Київ : НАУ, 2020. 232 с

3.2.4. Ковальчук А. М. Економічна діагностика інноваційного розвитку авіапідприємств. *Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення: монографія/* за ред. д-ра. екон. наук, професора Ареф'євої О.В. – К.: НАУ, 2020. 260 с., С. 218–227

3.2.5. Ковальчук А. М. Стратегічний підхід до формування мотиваційного управління економічною безпекою підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №6, том 2 (276). С. 104-109

3.2.6. Ареф'єва О. В., Мазур А. М. Економічний механізм підтримання фінансової безпеки підприємства через антикризове управління та реінжиніринг. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 6 Т.3 (264). С. 76-82

(Ф 03.02 – 04)

АРКУШ РЕЄСТРАЦІ РЕВІЗІЇ

№ пор.	Прізвище ім'я по-батькові	Дата ревізії	Підпис	Висновок щодо адекватності

(Ф 03.02 – 03)

АРКУШ ОБЛІКУ ЗМІН

№ зміни	№ листа (сторінки)				Підпис особи, яка внесла	Дата внесення зміни	Дата введення зміни
	Зміненого	Заміненого	Нового	Анульованого			

(Ф 03.02 – 32)

УЗГОДЖЕННЯ ЗМІН

	Підпис	Ініціали, прізвище	Посада	Дата
Розробник				
Узгоджено				
Узгоджено				
Узгоджено				